

XFTAP 10.15.59

И.К. Амерханова¹
А.К. Джусибалиева²

¹С.Сейфуллин атындағы ҚАТУ, Астана, Қазақстан
²«НПП «Инноватор» ЖШС, Астана, Қазақстан
(E-mail: lindira_amirhanova@mail.ru, 2d_aruzhan2011@mail.ru)

Қазақстан Республикасында ішкі көші-қон үдерісін құқықтық реттеу

Аңдатпа. Көші-қон қазіргі әлемнің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Барлық елдердегі сияқты Қазақстанда да ішкі көші-қон үдерісі үнемі реттеуді қажет етеді. Қазақстанда ішкі көші-қонды құқықтық реттеуді жетілдіру мемлекеттік көші-қон саясатының басты міндеттерінің бірі болып табылады. Көші-қон үдерісін зерттеу біріңғай қағидаларға яғни, ішкі, сыртқы, заңды және заңсыз көші-қон ағындарын анықтайтын факторларға негізделіп жүргізіледі. Мақалада, Қазақстан Республикасында ішкі көші-қон үдерісін мемлекеттік реттеу қағидалары мен басымдықтарын көрсететін негізгі нормативтік құжаттарға талдау жасалды. Қазақстанға бірыңғай ғылыми негізделген, теңдестірілген және нақты мемлекеттік ішкі көші-қон бағыты қажет. Қазақстанда халық тығыз қоныстанған аймақтардан жұмыс күші тапшы аймақтарға қоныс аударудың ерікті қоныстандыру жұмыстары жүргізілуде. Сондықтанда, ішкі көші-қон үдерісін жан-жақты зерттеу заң ғылымының басты міндеті болып табылады.

Кілт сөздер: көші-қон, сыртқы көші-қон, ішкі көші-қон, көші-қон үдерісі, көші-қонның қайнар көздері, конституциялық құқық, құқықтық реттеу.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6844-2022-140-3-8-20>

Кіріспе

Ішкі көші-қон үдерісін құқықтық реттеудің негізі Қазақстан Республикасының Конституциясы. Қазақстан Республикасы әлеуметтік мемлекет ретінде адам мен қоғамға бір тұтас қызмет етеді, қоғамдағы қиындықтар мен игіліктерді бірдей үйлестіру жолы арқылы әлеуметтік теңсіздікті жоюға, жеңілдетуге тырысады. Мемлекетті әлеуметтік ретінде

сипаттау Конституциямен кепілдендірілген мемлекетпен білім беру, әлеуметтік жұмыспен қамту, мәдениет, денсаулық сақтау, ғылым, еңбекті қорғау, әлеуметтік қамсыздандыру, кірістері төмен халық тобына адрестік көмек, әлеуметтік салаларына қолдау көрсетуді білдіреді. Конституциялық құқық ішкі көшіп-қонушылардың құқықтық жағдайын бекітуде ерекше рөл атқарады. Ол ішкі көшіп-қонушылардың құқықтық жағдайы-

ның негіздерін бекітеді, бұл біздің мемлекеттің азаматтығына тиесілілігінен ғана туындайтын құқықтары мен міндеттердің жалпы қағидаларының жиынтығы. Конституцияда азаматтардың ажырамас құқықтары мен бостандықтары бекітілген: заңда көрсетілген негізгі құқықтары мен бостандықтарынан басқа, Қазақстан аумағы бойынша еркін жүріп тұру және тұрғылықты жерін еркін таңдау құқығы көрсетілген. Қазақстан Республикасының Конституциясы әркімнің еңбек бостандығына, қызмет пен кәсіп түрін еркін таңдауға құқығы бар екеніне кепілдік береді. Мәжбүрлі еңбекке сот үкімі бойынша, төтенше немесе соғыс жағдайы жағдайларында ғана жол беріледі делінген [1].

Зерттеу әдістері

Ішкі көші-қон үдерісін құқықтық реттеу мәселесін жан-жақты қарастыруға мүмкіндік беретін жүйелі әдіс; оның негізінде көші-қон үдерістерін құқықтық реттеу тетігінің негізгі элементтерінің мәні ашылатын құрылымдық-функционалдық әдіс. Біздің зерттеуіміздің теориялық негізі ретінде ішкі көші-қонның құқықтық жағынан тереңрек зерттеу үшін заңнамалық актілерге, концепцияларға, бағдарламаларға құқықтық талдау жасалды.

Негізгі бөлім

Ішкі көшіп-қонушылардың құқықтары мен міндеттері туралы Қазақстан Республикасының 2017 жылы 11 шілдеде «Халықтың көші қон туралы» заңында да көрсетілген. Халықты еңбек күші мол өңірлерден ерікті түрде қоныс аударуды экономикалық ынталандыру арқылы халықты қоныстандырудың тепе-теңдігін теңестіру саясаты жүзеге асырылып жатыр.

Бүгінгі таңда ішкі көші-қонның әсерін бағалау және оның болашағын болжау үшін халықтың ішкі көші-қонының сандық көрсеткіштері қажет.

Қазақстан Республикасының ҰЭМ Статистика комитетінің мәліметтері бойынша

2021 жылы 1 наурыздағы деректер бойынша Қазақстан Республикасының халқының саны 18917200 адамды құрады. Оның ішінде ауыл тұрғындары (42,5%) – 7708352 адам, қала тұрғындары 57,5% – 11208848 адам.

Еліміздің Оңтүстік Қазақстан облысында 43,2% адамның тығыздығын құраса, Солтүстік Қазақстан облысы бойынша бұл көрсеткіш 16,3% құрап отыр. Сондықтан Оңтүстік Қазақстан облысынан, Солтүстік Қазақстан облысына халықты көшіру арқылы бүкіл территориялық аймақта халықты тепе-тең орналастыру жұмыстарын реттеу керек [2].

Қазақстан үдемелі индустриялық-инновациялық саясатты белсенді түрде жүзеге асыру арқылы серпінді дамып келе жатқан ел ретінде бүгінгі күні урбанизация мен көшіп кету үдерісін бастан кешіруде. Урбанизация ауыл шаруашылығында техникалық құралдар мен еңбек өнімділігінің төмендеуі, ауылдық инфрақұрылымның орталықтардан қашық болуы, тауар өндірушілерінің қысқаруы, климаттық жағдайлармен және т.б. байланысты.

Үкімет қоныстандырудың нақты өңірлерінде – Шығыс Қазақстан, Қостанай, Павлодар және Солтүстік Қазақстан облыстарында тұрақты тұру үшін қоныс аударушыларды қабылдаудың, 2016 жылы 25 қаңтарда «Оралмандар мен қоныс аударушыларды қабылдаудың» өңірлік квотасын айқындады. Оларды жұмыспен қамтуға жәрдемдесудің белсенді шараларына сәйкес көзделген мемлекеттік қолдау шараларымен қамтамасыз етті.

Сонымен қатар, мемлекет еңбек курстарын ұтымды бөлу үшін бірқатар шаралар қабылдады. Мысалы, Қазақстан Республикасының Үкіметінің 2016 жылы 29 желтоқсандағы №919 «Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған бағдарламасын бекіту туралы» Қаулысында бірнеше міндеттер айқындалған:

- қысқа мерзімде қызметкерлерді, еңбек нарығына қажеттілігін ескере отырып, техникалық және кәсіптік білім беретін, бизнес негіздері бойынша оқытып, кәсіби мамандықтарға дайындау;

- жұмыссыздарға жұмысқа орналасуға жәрдемдесу керек, жұмысқа орналастыру үшін біріңғай цифрлық платформа құру;

– ауылдық жерлерге қандайда бір кәсіппен айналысу барысында шағын несиелерді кеңейту, еңбек ұшқырлығын арттыру [3].

Қазақстан Республикасындағы ішкі көші-қон мәселесін шешу үшін 2017 жылы «Қазақстан Республикасының көші-қон саясатының 2017-2021 жылдарға арналған тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі іс шаралар жоспарын бекіту туралы» қаулысы қабылданып, бекітілгені анық. Аталмыш тұжырымдаманың мақсаты тұрақты әлеуметтік демографиялық дамудың қажетті жағдайларын жасауға, көшіп-қонушылардың құқықтарын іске асыра отырып мемлекеттің қауіпсіздігін нығайтуға бағытталған [3].

Тұтастай алғанда, Қазақстан Республикасының Көші-қон саясатының негізгі мақсаттары:

- Көші-қон үдерістерін басқару;
- орнықты демографиялық дамуды қамтамасыз ету;
- еліміздің мемлекеттік қауіпсіздігін нығайту;
- көшіп-қонушылардың құқықтарын іске асыру үшін жағдайлар жасау болып табылады.

Әлеуметтік мемлекет жалпы және мақсатты әлеуметтік бағдарламаларды дайындайды және жүзеге асырады. «Нәтижелі жұмыспен қамтуды және жаппай кәсіпкерлікті дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған бағдарламасын бекіту туралы» бағдарлама солтүстік өңірлердегі еңбек ресурстарының жетіспеушілігін реттеудің негізгі құралы болуға тиіс. 2016 жылғы 14 маусымдағы Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрлігінің №515 Бұйрығы «Жұмыс күшінің ұтқырлығын арттыру үшін адамдардың ерікті түрде қоныс аудару қағидалары» бекітілді. Бұл шараның басты мақсаты - Қазақстан Республикасының азаматтарын, қандастарды және олардың отбасы мүшелерін жаңадан көшіп келген жерлерге ерікті қоныс аударуды жеңілдету. Бағдарламада қатысушыларға іс жүзінде қоныс аудару, жұмысқа орналасу (нақты қоныстанушылар үшін) және жоспарлы қоныс аударғаннан (ықтимал мигрант) кейін де мемлекеттік қолдау шаралары көрсетіледі делінген [4].

1990 жылдардағы ішкі және сыртқы көші-қон кезінде КСРО-ның бұрынғы унитарлы мемлекет құрамындағы республика аралық қозғалыстар мемлекет аралық (халықаралық) көші-қон мәртебесін алды. Көші-қон, зерттеу нысаны ретінде, тұрғылықты жерінің өзгеруіне байланысты және мемлекеттік құқықтық реттеуді талап ететін халықтың мемлекеттік шекаралар арқылы өтуі болып табылады. Көші-қон ағындары жаңа этнодемографиялық және әлеуметтік-кәсіптік сипаттамаларға да ие болды. Республиканың егемендігі жағдайында көші-қон ағындарын мемлекеттік реттеу үшін барлық көші-қон үдерістерін заң тұрғысынан қарау, және тиімді халықаралық ынтымақтастық қажеттілігі туындады. Ішкі көші - қон Қазақстан территориялық шекарасы кең, халқы аз және әлі де болса дамымаған аумағы бар ел үшін, әлеуметтік-экономикалық даму деңгейінің, қарқынды жүргізу үшін және халықтың өмір сүру деңгейін жақсарту мақсатында ішкі көші-қон үдерісі үнемі реттеліп отыруы тиіс.

Талқылау

Қазіргі уақытта ішкі көші-қон үдерістерін мемлекеттік реттеу саласындағы ішкі көші-қон үдерісін реттеудің негізгі қағидалары мен басымдықтарын, іс қимыл тетіктерінің міндеттері мен әдістерін көрсеткен негізгі мемлекеттік құжат «Қазақстан Республикасының көші-қон саясатының тұжырымдамасы» болып табылады. Тұжырымдамада ішкі көші-қон үдерістерінің елдегі экономикалық және демографиялық жағдайға әсерін ескере отырып, мемлекеттік қауіпсіздік мәселелеріне басты назар аударылған. Халықтың бір жерден екінші жерге қоныс аударуы, тұжырымдамаға сәйкес, реттеліп, қазіргі және перспективалы мемлекеттік мүдделерге сай жүргізілуде [5].

ҚР Статистика комитетінің деректеріне сәйкес Қазақстан Республикасы халқының саны 2020 жылғы 2 тоқсанда 18 млн.720 мың адамды құрады және 2019 жылғы 2 тоқсанмен салыстырғанда 1,3% - ға немесе 247 мың адамға өсті. 2019 жылғы 2 тоқсанмен салыстырғанда ең жоғары өсім Нұр-Сұлтан қаласында – 5,1% немесе 56 мың адамға, Алматы қаласында –

3,5% немесе 66 мың адамға, Маңғыстау облысында – 3,1% немесе 21 мың адамға, Шымкент қаласында – 3% немесе 30 мың адамға өсті. Халық санының өсуі оңтүстік және батыс өңірлер есебінен жүреді, ал солтүстік өңірлерде халық санының төмендеуі байқалады [6].

Сол кезеңмен салыстырғанда халық санының қысқаруы солтүстік өңірлерде орын алды: Солтүстік Қазақстан облысы - 0,9% немесе 5,1 мың адамға, Шығыс Қазақстан облысы – 0,6% немесе 8,5 мың адамға, Қостанай облысы – 0,4% немесе 3,4 мың адамға, Ақмола облысы – 0,3% немесе 2,5 мың адамға, Павлодар облысы – 0,2% немесе 1,2 мың адамға, Қарағанды облысы – 0,02% немесе 323 адамға кеміді [7].

Іс жүзінде Қазақстанның барлық өңірлерінде, елордада (Нұр-Сұлтан), Республикалық маңызы бар қалалар, Түркістан және Батыс Қазақстан облыстарында жұмыс күші санының қысқаруы байқалады. Коронавирустық Пандемия және карантиндік шараларды енгізу еңбек нарығына әсер етпей қоймады, сондықтан республикада жұмыспен қамтылған халық санының азаюы байқалады. Елордада, Республикалық маңызы бар қалаларда және Түркістан облысында жұмыспен қамтылғандардың аз ғана өсімі болды.

Еліміздің жалпы көші-қон үдерістерінде сыртқы көші-қон ағындарының ұлғаюы және Қазақстаннан тұрақты тұруға кететіндердің 43,8%-ын 15-тен 34 жасқа дейінгі жастар құрайтындығы өзіне назар аудартады, мұны жастардың тұрақты өсіп келе жатқаны ретінде сипаттауға болады, еңбек ресурстары нарығына айтарлықтай теріс әсер етеді және экономикалық даму мүмкіндіктерін төмендетеді. Қазақстан аумағының ауданы бойынша әлемде 9-шы орынды және халық саны бойынша 64-ші орынды алады, елдегі халықтың орташа тығыздығы км²-ге 6,74 адамды құрайды, бұл біздің елімізді 2018 жылы БҰҰ таныған 195 тәуелсіз мемлекеттің ішінде халық тығыздығы бойынша елдер тізімінде 184-ші орынға иеленеді. Соңғы 5 жылда елден 189 765 адам көшіп кетті, ал 70933 этникалық қазақ келді. Айырмашылық 118 832 адамды құрайды [8].

Соңғы жылдары көші-қон ағындарының дамуын айқындайтын нормативтік құжаттар-

мен қатар, әлеуметтік-экономикалық және демографиялық көрсеткіштер түбегейлі өзгерді. Республиканың демографиялық жағдайы әлеуметтік-экономикалық және экологиялық компоненттердің әсерінен қалыптасады. Көші-қон халық санының және халықтың аумақтық орналасуының өзгеруінің елеулі факторларының бірі болып табылады.

Ішкі көші-қон халықтың Республика шегіндегі қозғалысын, атап айтқанда облыс аралық көші-қонды қамтиды. Қазақстанда елорданы Алматыдан Астанаға (Қазіргі Нұр-Сұлтан қаласы) көшіру, осыған байланысты шетелдік инвестицияларды қарқынды тарту және болашақ Астананың инфрақұрылымын дамытып, құрылысты ұлғайтуда ТМД үшін ерекше және бірегей процестер жүріп жатты. Қазір Нұр-Сұлтанда құрылыс және басқа да салаларда келісімшарт бойынша шетелден келген жұмысшылар жұмыс істейді.

Ішкі көш-қонның қарқынды жүруі елдің қауіпсіздігіне әсер етіп, құқық бұзушылығына жол берілетіндігін тағыда атап өткіміз келеді.

Қазақстан Республикасының Президенті мен Қазақстан Республикасының Үкіметі жүзеге асыратын ішкі көші-қон саласындағы қатынастарды құқықтық реттеудің үлкен рөлін атап өткен жөн. Кәсіпкерлікті қолдау мақсатында микрокредиттерді көбейту, несиелеу жүйесін дамыту қажеттілігі туындады [9].

Сонымен қатар, Көші-қон саясатын жүзеге асыру кезінде Қазақстан Республикасының қоғамдық бірлестіктері мен мемлекеттік органдары алдында сыртқы саясатқа қатысты мынандай міндеттер тұрды: мемлекет аралық деңгейде қоныс аударышылар, босқындар, қаңдастар мәселелерін шешу тетіктерінің екіжақты және көпжақты форматын әзірлеу және енгізу, қақтығыстардың алдын алу және этникалық аймақтық проблемаларды бейбіт жолмен шешу, ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің ынтымақтастығы, көші-қон үдерістерін реттеу және көшіп-келушілердің шыққан елдерімен тиісті ақпарат алмасу бойынша Қазақстан Республикасының мемлекетаралық келісімдерін жасау, көші-қон мәселелері бойынша ұлттық заңнаманы үйлестіру, еңбекші көші қоншылардың құқықтарына қатысты

келісімдерге қосылу, еліміздегі шекаралық сауданы оңайлату, әлеуметтік тұрмыстық, мәдени байланыстарды жеңілдету жөнінде мемлекет аралық және үкіметаралық келісімдерге қол жеткізіп құқықтарын жүзеге асыруға жәрдемдесу, халықаралық ұйымдармен өзара әрекеттесу туралы көрсетілген.

Өтпелі кезең мәселелерін шешу үшін:

Қандастардың орналасуына, оларды жергілікті аймақтарға қоныстандырып бейімделуіне, заңсыз салдардың әсерінен болатын мәжбүрлі көші-қон ағындарының алдын алу, Қазақстан Республикасының аумағында көшіп келуге бақылау жүйесін құру және дамыту, босқындар деп танылған адамдардың әлеуметтік ортасына еніп кетуімен олардың өз мемлекеттеріне өз еріктерімен оралуына жағдай жасау, ішкі және сыртқы еңбек көші-қонын реттеуді қамтамасыз ету деп көрсетілген.

Ұзақ мерзімді мәселелерді шешу үшін:

Көші-қон ағындарының әлеуметтік экономикалық алғышарттарын құру, Қазақстанның халқы сирек орналасқан аймақтарда халықтың сақталуын және ол жерлерге қоныстандыру жұмыстарын жүргізу үшін жағдайлар жасау, білікті мамандардың елден кетпеуі үшін жағдайлар жасау. Қазақстан Республикасының аумағында көші-қон бақылауының бірыңғай жүйесін енгізу арқылы көшіп-келу үдерісінің басқарылуын қамтамасыз ету, шетелдегі отандастармен сындарлы қатынастарды қолдау және дамыту [10].

Әлеуметтік-экономикалық саладағы ішкі саясатта:

1. Мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмекті ұйымдастыруға, дамытуға және Қандастарға қолдау көрсету үшін жағдайлар жасау.

2. Демографиялық және көші-қон саясатының басымдықтарын Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік-экономикалық реформалардың негізгі бағыттарымен үйлестіру.

3. Көші-қон саясатының басымдықтарын ескере отырып, көші-қон бағдарламаларын әзірлеу және жүзеге асыру.

4. Әлеуметтік-экономикалық дамудың аймақтық бағдарламаларына қандастарды қоныстандыру жөніндегі іс-шаралар кешенін енгізу.

5. Еңбек нарығындағы әлеуметтік экономикалық жағдайға мониторинг жүргізіп, көші-қоншыларға көмек көрсететін қоғамдық ұйымдармен өзара байланыс жүргізу.

6. Қазақстан Республикасының аумағындағы азаматтардың елден шығу мен кіруін бақылау мәселелерін қарастыратын нормативтік құқықтық актілерді әзірлеу болып табылады. Заңнама саласында Қазақстан Республикасының көші-қон саясатына қатысты нормативтік құқықтық актілерді қабылдау жатады.

7. Ақпараттық салаға, әлеуметтік және ұлтаралық келісімін, рухани бірліктер қалыптастыру және насихаттау, Қазақ халқының тарихы мен мәдениеті туралы білімдерін жетілдіру, көші-қоншылардың ұлттық әдет-ғұрыптармен дәстүрлерін қарастыру, бұқаралық ақпарат құралдары арқылы қоныс аударушыларға берілетін әлеуметтік экономикалық көмектер туралы ашық ақпарат жариялауға, көші-қон мәселелерін тиімді шешуге ықпал ететін оң қоғамдық пікірлерді қалыптастыруға.

8. Қазақстан Республикасының тұрғындарын қоныс аударушылар психологиясының ерекшеліктері, көші-қоншылардың мотивациясы мен проблемалары, олардың бейімделу қиындықтары туралы объективті ақпараттандыру.

9. көші-қон саласындағы инвестициялық жобалар туралы ақпарат жинау және тарату жүйесін құру [10].

Осы саладағы негізгі заңнамалық акт - бұл «Халықтың көші-қоны туралы» 2011 жылғы 22 шілдедегі №477-IV Заңы, халықтың көші-қоны туралы негізгі ереже тәртіптерді реттейтін, құқықтық қатынастарымен қатар экономикалық және әлеуметтік құқықтарын жүзеге асырушы, көшіп қонушыларға қажетті тұрмыстық жағдайлар жасау болып табылады. Осы Заңды кеңінен қарастырып өтетін болсақ, Заңның бірінші тармағына сәйкес көші-қон бұл жеке адамдардың бір мемлекеттен екінші мемлекетке, сондай-ақ мемлекет ішінде тұрақты немесе уақытша, ерікті немесе мәжбүрлі түрде қозғалуы. Көшіп-қонушы сесбебі мен ұзақтығына қарамастан,

Қазақстан Республикасына келген және Қазақстан Республикасынан кеткен, сондай-ақ Қазақстан Республикасының ішінде қоныс аударушы адам деп түсіндіріледі. Қазақстан Республикасының азаматының өз елдеріне өз еркімен немесе мәжбүрлі түрде оралуы қандас деп көрсетілген. Ал, ішкі көшіп-қонушы деп өзінің тұрғылықты жерін тұрақты немесе уақытша өзгерту үшін әртүрлі себептермен Қазақстан Республикасының ішінде өз бетінше қоныс аударушы адам. Қандастардың ішкі көшіп-қонушылардан айырмашылығы, ішкі көшіп-қонушылар Қазақстан Республикасында тұрғылықты тұратын өз елінің азаматтары болып табылады, ал қандастар басқа елден оралған қазақ азаматы болып келеді. Сондықтанда, қандастарға Қазақстан Республикасының азаматтығын алғанға дейін арнайы квоталар белгіленіп, мәртебесіне сай қолдаулар көрсетіледі.

Қазақстан Республикасы «Халықтың көші-қоны туралы» Заңының 4-тарауы, еңбек көші-қонын құқықтық реттеу мәселелеріне арналған. Еңбек көші-қоны еңбек қызметін жүзеге асыру үшін жеке тұлғалардың басқа мемлекеттерден Қазақстан Республикасына, сондай-ақ мемлекет ішінде уақытша қоныс аударуы. Шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдардың Қазақстан Республикасының аумағында және Қазақстан Республикасының азаматтарының шет елдердегі еңбек қызметі Қазақстан республикасының Заңнамасына сәйкес жүзеге асырылады. Еңбек көші-қонын реттеу кезінде ішкі еңбек нарығын қорғау маңызды болып табылады.

Көшіп келудің құқықтық режимі Қазақстан Республикасы «Халықтың көші қон туралы» Заңынан 3 тарауымен реттеледі. Көшіп келу деп, шетелдіктердің немесе азаматтығы жоқ адамдардың Қазақстан Республикасына уақытша немесе тұрақты тұруға келуі деп көрсетілген. Иммиграциялық квота туралы, жыл сайын Қазақстан Республикасының аумағына қоныстануға жіберілетін көші қоншылардың сандық шектеуі делінген. Көшіп келушілер Қазақстан Республикасына уақытша немесе тұрақты тұруға келген шетелдіктер немесе азаматтығы жоқ адамдар

деп көрсетілген. Заңсыз көшіп келушілер Қазақстан республикасының аумағына кіру, шығу, тұру сияқты тәртіпті реттейтін заңнаманы бұза отырып, Қазақстан Республикасының аумағына кірген ол жерде болатын шетелдіктер немесе азаматтығы жоқ адамдар. Қандастардың көші-қон квотасы - бұл Қазақстан Республикасының аумағына қоныс аударуға жыл сайын қабылданатын, осы Заңға сәйкес қандастарға және олардың отбасына берілетін жеңілдіктер мен өтемақылардың мөлшері. Қазақстан Республикасының Президенті Қазақстан Республикасы Үкіметінің ұсынысы бойынша қандастарға жыл сайын көшіп келушілер квотасы белгіленіп отырады. Барлық ұйымдар мен мемлекеттік органдар үшін қандастарға көші-қон квотасын белгілеу меншік нысанына қарамастан қай елден қоныс аударғаны, оларды қабылдау және жайластыру, бейімдеу үшін қажетті шаралар қолданылады. Қазақстан Республикасының Президенті ғана қандастардың көшіп келу квотасына толықтырулар мен өзгерістер енгізе алады. Арнайы тұру үшін алған ыхтияр хатқа ие болған көшіп келушілер Қазақстан Республикасында барлық құқықтар мен бостандықтарды пайдаланады, сондай-ақ, егер Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде өзгеше көзделмесе, Қазақстан Республикасының азаматтарымен тең дәрежеде міндеттер жүктейтіні анықталды. 2011 жылғы 22 шілдедегі «Халықтың көші-қоны туралы» Заңының 11-бабы қоныс аударушылар болып табылмайтын адамдардың тізімін белгілейді. Осылайша, Қазақстан Республикасының аумағында жүрген шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдар, егер олар:

1. Қазақстан Республикасының аумағында орналасқан бөлімдерде әскери қызметте болса.
2. Дипломатиялық миссиялардың және халықаралық ұйымдардың мүшелері.
3. Оқуда немесе Қазақстан Республикасында өндірістік практикада.
4. Қазақстан Республикасының аумағында еңбек қызметін жүзеге асыраса [10].

Қазақстан Республикасының Үкіметі Қазақстан Республикасының аумағындағы ше-

тел азаматтары мен азаматтығы жоқ адамдарды қоныс аударушы ретінде қабылдамауы да мүмкін. Қандастар деп тану үшін көшіп келген отбасының біреуінің өтінішін Қазақстан Республикасының уәкілетті органына, консулдық мекемелерге немесе дипломатиялық өкілдеріне беру тиіс. Бұл өтініш жазылғаннан кейін оны қарау және иммиграциялық квотаға отбасы мүшелерін қосу процесі екі ай көлемінде жүреді. Қандастар деп танылған адамдарға екі айдан кейін арнайы белгіленген үлгіде куәлік беріледі. Қандас куәлігі «Халықтың көші-қон туралы» Заңында көрсетілген жеңілдіктер мен өтемақыларды алуға негіз бола алады. Егерде ішкі көшіп-қонушылар үшін арнайы куәлік беру арқылы белгілі мәртебе берілетін болса, Заң жүзінде ішкі көшіп-қонушыларды реттеуге мүмкіншілік болар еді.

Халықтың ішкі көші-қоны туралы саласындағы қоғамдық қатынастарды реттейтін жергілікті атқарушы органдар:

1. Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес тегін медициналық көмек алуға.

2. 2001 жылы 17 2001 жылы 17 шілдеде қабылданған «Мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек көрсету [10].

3. Жаңа кәсіпті игеру барысында біліктілігін арттыруға көмектесу және де жұмысқа орналасуға көмек көрсету.

4. Көшіп-қонушылар үшін, қажет болған жағдайда мектепке дейінгі ұйымдармен, мектептермен сондай-ақ әлеуметтік қорғау мекемелерімен қамтамасыз етуге.

5. Тілді меңгеруге жағдай жасау.

6. Жергілікті мемлекеттік органдар Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес қандастардың иммиграциялық квотасынан тыс Қазақстан Республикасына қоныстанған қандастарға жеңілдіктер мен өтемақылар белгілеуге құқылы.

2011 жылы 22 шілдеде қабылданған Қазақстан Республикасы «Халықтың көші-қон туралы» Заңының бесінші тарауына сәйкес қоныс аударушылар дегеніміз Қазақстан Республикасының азаматтарының басқа мемле-

кет ке тұрақты немесе уақытша тұруға кетуі. Қоныс аударушының кетуін тіркеу тәртібі Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындайды. Сондай-ақ заңда қоныс аударушылардың шығыстарын қаржыландыру мәселесі де айтылған, егер бұл Қазақстан Республикасының Заңнамасына қайшы келмесе қоныс аударушылар өз қаражаттары есебінен шығындарын өтеуі мүмкін. Қазақстан Республикасының азаматтары басқа мемлекетке тұрақты тұруға кеткен жағдайда өз қаражаты есебінен алынған мүліктерді толық әкетуге құқылы. Азаматтардың мәдени, тарихи немесе өзге де құнды заттарды мемлекетке Қазақстан Республикасынан тыс жерлерге әкетуі Қазақстан Республикасының тиісті заңнамасымен және мемлекетаралық келісімдермен реттеледі.

2011 жылы 22 шілдеде қабылданған Қазақстан Республикасы «Халықтың көші-қон туралы» Заңының 56-бабында Қазақстан Республикасынан кетуден бас тарту туралы айтылған. Қазақстан Республикасының азаматы осы Заңға сәйкес:

– егер көшіп-қонушылар мемлекеттік және заңмен қорғалатын өзгеде құпияны құрайтын мәлемітерге ие болса;

– қылмыс жасады деген күдік туатын жағдайда, сот үкімі шығарылып заңды шешімі шыққанға дейін;

– қылмыс жасалғаны анықталған жағдайда, сот үкімі тағайындаған жазаны толық өтегенше;

– әскери қызметте болған жағдайда, әскери қызметін толық аяқтағанға дейін, немесе Қазақстан республикасының заңнамасында көрсетілген жағдайлар бойынша босатылса;

– Қазақстан Республикасынан кету үшін, өзі туралы жағдайларды біле тұра жалған ақпарат беру арқылы құжаттар берілсе мән жайлар толық аяқталғанға дейін елден кете алмайды. Қазақстан Республикасының Үкіметі, Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрлігінің ұсынысы бойынша, Қазақстан Республикасының азаматтарының басқа елге кетуі барысында ол жерде төтенше жағдайлар орнатылған болса, бұл жағдай Қазақстан Республикасының азаматтарының қауіпсіздігіне

қауіпті екендігі анықталса, уақытша шектеу еңгізуге құқылы [11].

2011 жылы 22 шілдеде қабылданған Қазақстан Республикасы «Халықтың көші-қон туралы» Заңының бірінші тарауында көші-қон үдерістерін басқару туралы жалпы ережелер туралы айтылған. Қазақстан Республикасындағы көші-қон үдерісін басқаруды Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес белгіленген орталық атқарушы орган жүзеге асырады. Көші-қон саясатын жүзеге асыратын және халықтың көші-қоны туралы жұмысты үйлестіретін орталық атқарушы орган – халықтың көші-қоны жөніндегі уәкілетті орган болып табылады. Уәкілетті органның қызметі Қазақстан Республикасы Үкіметінің атынан Қазақстан Республикасының аумағынан мәжбүрлеп немесе өз еркімен кетіп қалған отандастарды Қазақстан Республикасына ерікті түрде қоныстандыру туралы мемлекеттік органдармен, ведомстволармен, басқа мемлекеттердің кәсіпорындарымен, мекемелерімен, ұйымдарымен келісімдер жасасуға; Қазақстан Республикасындағы көші-қон мәселелері бойынша жұмысты үйлестіру; уәкілетті органның аумақтық қызметтері қандас мәртебесін беруден бас тартуға және қандастарды иммиграция квотасына енгізу туралы шағымдар бойынша шешімдер қабылдау болып табылады [11].

Қазақстан Республикасының ішкі көші-қон үдерісін негізгі басқару жүйесі Қазақстан Республикасының ІІМ көші-қон қызметінің комитеті, Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі, Еңбек, әлеуметтік қорғау және көші-қон комитетінің департаменті арқылы жүзеге асырылады. Осы көші-қон үдерісін басқару бір ғана уәкілетті органға жүктелсе, бұл мәселені мемлекет тарапынан реттеу жеңілдірек болар еді.

ІІМ Көші-қон қызметі комитетінің негізгі құзіреті: ішкі көші-қон, сыртқы көші-қон, азаматтық иммиграция және эмиграция, көші-қон үдерістерін бақылау және мемлекеттік қызметтерді үйлестіру. Комитет 4 негізгі басқарма арқылы көші-қон үдерісін реттеу қызметін жүргізеді.

Халықты құжаттандыру және ішкі көші-қонды есепке алу басқармасының басты міндеттері:

1. Қазақстан Республикасының азаматтарын құжаттау, есепке алу және тіркеу мәселелері бойынша нормативтік құқықтық актілерді әзірлейді.

2. Ішкі көші-қоншыларды есепке алу барысында азаматтарды қабылдау, олардан ауызша және жазбаша өтініштер алу, бұл өтініштерге жауап жазып шешімдер қабылдайды.

3. жеке басты куәландыратын құжаттарды дайындау бойынша Министрліктің «Ақпараттық өндіріс орталығы» республикалық мемлекеттік кәсіпорнымен өзара іс-қимыл жасайды.

4. ішкі істер органдарының аумақтық бөлімшелерінің: Қазақстан Республикасының азаматтарына жеке куәліктері мен төлқұжаттарын беру, сондай-ақ оларды Қазақстан Республикасының Үкіметі айқындаған тәртіппен тіркеуді; Қазақстан Республикасы азаматтарының тұрғылықты жері бойынша тіркеу және тіркеуден шығару; Уақытша тұру орнына келген Қазақстан Республикасының азаматтарының уақытқа орналасқан жері бойынша тіркеу жұмыстарын жүргізеді [11].

Сыртқы көші-қон басқармасының негізгі міндеттері:

– төмендегі жағдайлар бойынша нормативтік құқықтық актілерді әзірлейді: заңсыз көші-қонға қарсы тұру; босқын мәртебесін беру туралы өтініштерді тіркеу және қарау; босқын куәлігінің және жол жүру құжатының, пана іздеген адамның куәлігінің үлгілерін бекіту және оларды беру;

– Қазақстан Республикасы Ұлттық қауіпсіздік комитетінің Шекара қызметінің ұсынысы бойынша табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлар кезінде, Қазақстан Республикасының азаматтарымен қатар шетелдік азаматтар мен азаматтығы жоқ адамдарды шекара аймағында орналасқан объектілерге кіруіне тыйым салады;

– босқын ретінде танылған адамға шыққан елінде тұратын туыстары туралы ақпарат алуға өз құзыреті шегінде көмек көрсетеді;

– босқын мәртебесін беру, ұзарту, одан айыру және тоқтату тәртібі туралы комиссия құрады, сондай-ақ оның ережесін әзірлейді және бекітеді;

– баспана іздеушілер мен босқындардың құқықтарын қамтамасыз ету;

– азаматтарды қабылдауды, ауызша және жазбаша өтініштерді, азаматтардың, лауазымды тұлғалардың өтініштері мен ұсыныстарын уақтылы және толық қарауды жүзеге асырады, олар бойынша шешімдер қабылдайды;

– өз құзыретіне кіретін мәселелер бойынша шет мемлекеттердің уәкілетті органдарымен және халықаралық ұйымдармен ынтымақтастықты ұйымдастырады және жүзеге асырады;

– ұлттық қауіпсіздік органдарына пана іздеушілер мен босқындардың тізімдерін жасайды және ай сайын жібереді;

– ішкі істер органдарының аумақтық бөлімшелерінің келесі мәселелер бойынша жұмысын ұйымдастырады: көші-қон заңнамасын бұзғаны үшін әкімшілік құқық бұзушылық туралы іс жүргізу; Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес иммигранттардың Қазақстан Республикасында болу мерзімін қысқарту; Қазақстан Республикасының аумағында жүрген иммигранттар үшін Қазақстан Республикасынан кетуге, Қазақстан Республикасына кіруге және шығуға рұқсат беру; басқа елден келгендерге және азаматтығы жоқ адамдарға Қазақстан Республикасында уақытша тұруға рұқсат беру; босқын мәртебесін беру, ұзарту, айыру және тоқтату [11].

Азаматтық, иммиграция және эмиграция басқармасының, негізгі міндеттерінің бірі төмендегідей нормативтік құқықтық актілерді әзірлейді:

1. Қазақстан Республикасында тұрақты тұру үшін шетелдіктер мен азаматтығы жоқ адамдарды тіркеу және тұрақты тұрған жағдайда құжаттарын рәсімдеу, елімізден тыс жерлерге шығу үшін құжаттарды рәсімдеу.

2. Басқа мемлекеттердің уәкілетті органдарымен және халықаралық ұйымдармен өз құзіретіне тиесілі мәселелер бойынша ынтымақтастықты ұйымдастыру.

3. Көші-қон үдерісі бойынша азаматтық пен босқындарға қатысты мемлекеттік саясатты іске асыруға ат салысу.

4. Көші-қоншыларды есепке алу барысында азаматтарды қабылдау, олардан ауызша және жазбаша өтініштер алу, бұл өтініштерге жауап жазып шешімдер қабылдайды.

5. Басқа елден келген азаматтар мен азаматтығы жоқ адамдарды тіркеуді жүзеге асыру.

6. Қазақстан Республикасында тұрақты тұратын шетелдіктердің жеке есебін жүргізу.

7. Қазақстан Республикасында тұрақты тұратын адамдардың өтініштерін заңға сәйкестігін қарайды және де қажетті құжаттармен бірге Қазақстан Республикасының Президентінің қарауына жібереді.

8. Ішкі істер органдарының аумақтық бөлімшелерінің мәселелері бойынша жұмысын ұйымдастырады, көші-қон заңнамасын бұзғаны үшін әкімшілік құқық бұзушылыққа тартады.

9. Шетелдіктерге және азаматтығы жоқ адамдарға Қазақстан Республикасында уақытша тұруға рұқсат беру.

10. Қазақстан Республикасында тұрақты тұру үшін тіркеу, азаматтығы жоқ адамдарға азаматтық туралы куәлік беру, шетелдіктерге және азаматтығы жоқ адамдарға Қазақстан Республикасында азаматтық алғанға дейін тұруға рұқсат беру.

11. Жеңілдетілген тәртіппен Қазақстан Республикасының азаматтығын алғаннан кейін тіркеу.

12. Қазақстан Республикасының аумағында тұратын барлық азаматтардың азаматтықтың бар жоқтығын анықтау.

Көші-қон үдерістерін бақылау және мемлекеттік қызметтерді үйлестіру басқармасының негізгі міндеттері:

– мемлекеттік көші-қон саясатын іске асыру жөніндегі орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдардың ведомствоаралық үйлестірілуін қамтамасыз етеді;

– мемлекеттік органдардың халықтың көші-қоны жөніндегі қызметін ведомствоаралық үйлестіруді жүзеге асырады;

– көші-қон үдерістерін бақылауды, талдауды және болжауды жүзеге асырады;

– көші-қон үдерістерін реттеу және бақылау саласындағы шаралар жүйесін әзірлейді;

– халықтың көші-қоны саласындағы мемлекеттік саясатты қалыптастыру жөніндегі уәкілетті органға көші-қон үдерістеріне жүргізілген мониторинг нәтижелерін ұсынады.

Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі, Еңбек, әлеуметтік қорғау және көші-қон комитетінің департаментінің негізгі құзіреті еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау, жұмыспен қамту, көші-қон және халықты әлеуметтік қорғау саласындағы іске асыру және бақылау функцияларын жүзеге асыратын ведомство болып табылады. Жалпы алғанда ҚР ІІМ қызметі көшіп-қонушылардың құқықтық қамтамасыз етумен қатар, құқық бұзушылықтың алдын алу және болдырмау, республика аумағындағы көші-қон үдерісін ресми бақылау болып табылады [12].

Қазақстан Республикасының аумағында қылмыстық, әкімшілік немесе өзге де құқық бұзушылықтар жасаған көшіп-келушілер үшін халықаралық шарттарда көрсетілген жағдайлардан басқа ретте Қазақстан Республикасының азаматтарымен бірдей жауапкершілікке тартылады. Көші-қон мәселелеріне қатысты барлық даулар Қазақстан Республикасының «Халықтың көші қоны туралы» заңында белгіленген тәртіппен және де сот шешімімен шешіледі. Қазақстан Республикасына заңсыз келу мәселесі де Қазақстан Республикасынынан заңсыз кету мәселесі еліміздің заңнамасында айқындалған тәртіп негізінде жүзеге асырылады.

Қорытынды

Сонымен, ішкі көші-қон – жеке тұлғалардың Қазақстан Республикасының шегіндегі тұрақты немесе уақытша маусымдық қозғалысы. Жоғарыда атап өткеніміздей халықтың көші-қон саласындағы құқықтық қатынастарды реттеудің тәртібі Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес жүргізіледі. Қазақстан Республикасының ұлттық қауіпсіздік мүддені ескере отырып, ішкі көші-қон сала-

сында тиімді құқықтық реттеу жүйесін құру қажет. Зерттеу барысында, ішкі көші-қон үдерісінің нақты жұмыстарын құқықтық жағынан жетілдіру мәселелеріне бағытталған келесідей ұсыныстары ұсынамыз:

1. Халықты жұмыс күші артық өңірлерден жұмыс күші тапшы өңірлеріне көшірудің арнайы мемлекеттік немесе өңірлік бағдарламалардың тәжірибедегі тиімділігін арттыру мақсатында яғни, «Ішкі көші-қонды дамыту және ел аумағы бойынша халықтың біркелкі қоныстану мәселелері» атты бағдарламасын әзірлеу және іске асыру қажет, ол нақты осы халықтың жұмыс күші артық (оңтүстік) өңірлерден жұмыс күші тапшы (солтүстік) өңірлерге ішкі көші-қон мәселелерін шешуге бағыттала-тын болады. Бұл бағдарламаның қажеттілігі, біріншіден, Қазақстанда халықты көшірудің арнайы бағдарламасының жоқтығынан туындап отыр (өйткені бұл мәселе «Еңбек» Нәтижелі жұмыспен қамту бағдарламасының бір бөлігі ғана»); екіншіден, қолданыстағы бағдарламалар қоныстандыру барысында туындайтын міндеттер мен мәселелерін барлық спектрін шешпейді және қамтымайды. Сондықтан бағдарламаны, әзірлеу және іске асыру үшін білікті кадрлардың көмегімен халықтың әлеуметтік және экономикалық жағдайларын саралай келе құқықтық реттеуді қажет етеді.

2. Мемлекеттік бағдарламалардың нәтижелерін мемлекеттік органдардың өздері бағалайтындықтан, бағдарламалардың сапасы мен нәтижесін бағалау барысында, іске асырылуын талдау үшін тәуелсіз сараптамалық бағалауды күшейту қажет. Ол үшін біз сарапшылар тобын кеңейтуді және де сарапшылар құрамы ішкі көші-қон үдерісіне тікелей қатысы бар мүшелерден алынуы тиіс деп ойлаймыз.

3. Ішкі көші-қонды құқықтық реттеуді жетілдіру үшін бір орталықта құзыретті мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелерімен интеграцияланған, қоныс аударушылар туралы деректердің бірыңғай автоматтандырылған ақпараттық жүйесін енгізу қажет. Бұл жүйеге ішкі көші қон үдерісіне қатысты тілек білдірушілерді мониторинг пен есепке алу, және оларды қажетті ақпаратпен қамта-

масыз ете отырып, қоныс аударудың бағыттары мен орындары туралы, мемлекет тарапынан қолдау шараларын алу, жұмыспен қамту және жұмысқа орналастыру, бала-шағаларын мектеп алды даярлыққа және мектепке орналастыру, тұрғын үймен, әлеуметтік инфрақұрылыммен қамтамасыз ету туралы және т.б. ақпараттарды еңгізуге болады. Бұл қоныс аударушылардың әлеуметтік экономикалық құқықтарын жүзеге асыруда толық ашық ақпарат алуына көмектеседі және кезек күттірмейді.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Қазақстан Республикасының Конституциясы: 1995 жылдың 30 тамызда қабылдаған // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000> (қаралған күні: 26.04.2021).
- 2 Негізгі әлеуметтік экономикалық көрсеткіштер / Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросы // <https://stat.gov.kz> (қаралған күні: 12.04.2021).
- 3 Қазақстан Республикасының Көші-қон саясатының 2017-2021 жылдарға арналған тұжырымдамасы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000602> (қаралған күні: 12.04.2021).
- 4 Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және әлеуметтік даму министрінің Бұйрығы. Жұмыс күшінің ұтқырлығын арттыру үшін адамдардың ерікті түрде қоныс аудару қағидаларын бекіту туралы: 2016 жылдың 14 маусымы, №515 бекітілген // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/> (қаралған күні: 12.04.2021).
- 5 Қазақстан Республикасының Үкіметтің Қаулысы. Көші-қон саясатының тұжырымдамасы туралы: 2000 жылдың 5 қыркүйекте бекітілген // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P000001346>. (қаралған күні: 25.04.2021).
- 6 Сальдо внутренней миграции / Комитет по статистике МНЭ РК // <http://www.stat.gov.kz>. (қаралған күні: 06.10.2021).
- 7 Миграция населения / Комитета по статистике МНЭ РК. – Режим доступа: <http://www.stat.gov.kz> (қаралған күні: 06.10.2021).
- 8 Социально-экономическое развитие Республики Казахстан (январь-сентябрь 2020 года) // <https://stat.gov.kz/edition/publication/month> (қаралған күні: 06.10.2020).
- 9 Глава государства К.-Ж. Токаев. Казахстан в новой реальности: время действий: послание народу Казахстана от 1 сентября 2020 года // https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie. (қаралған күні: 25.04.2021).
- 10 Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулысы. Қазақстан Республикасының аумағын ұйымдастырудың бас схемасының негізгі ережелерін бекіту туралы: 2013 жылдың 30 желтоқсаны, №1434 бекітілген // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1300001434/history> (қаралған күні: 07.04.2021).
- 11 Қазақстан Республикасының Заң. Халықтың көші-қоны туралы: 2011 жыдың 22 шілдесі, №477-IV қабылданған // <http://adilet.zan.kz/kaz/>. (қаралған күні: 12.12.2020).
- 12 Амерханова И.К., Майшекина Э.С. Қазақстан Республикасының халқының оңтүстік өңірлерден солтүстік өңір бойынша көші-қонның құқықтық аспектілері // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – 2019. – №12/3. – Б. 20-24.

И.К. Амерханова¹, А.К. Джусибалиева²

¹КАТУ им С.Сейфуллина, Астана, Казахстан

²ТОО «НПП «Иноватор», Астана, Казахстан

Правовое регулирование внутреннего миграционного процесса в Республике Казахстан

Аннотация. Миграция – одна из самых острых проблем современного мира. В Казахстане, как и во всех странах, процесс внутренней миграции требует постоянного регулирования. Совершенствование правового регулирования внутренней миграции в Казахстане является одной из основных задач государ-

ственной миграционной политики. Изучение миграционного процесса основывается на единых принципах, т.е. на факторах, определяющих внутренние, внешние, легальные и нелегальные миграционные потоки. В статье проанализированы основные нормативные акты, отражающие принципы и приоритеты государственного регулирования внутренней миграции в Республике Казахстан. Казахстану необходим единый научно обоснованный, сбалансированный и понятный государственный маршрут внутренней миграции. В стране идет добровольное переселение людей из густонаселенных мест в трудодефицитные, поэтому всестороннее изучение процесса внутренней миграции является основной задачей юриспруденции.

Ключевые слова: миграция, внешняя миграция, внутренняя миграция, миграционный процесс, источники миграции, правовое регулирование.

I.K. Amerkhanova¹, A.K. Jussibaliyeva²

¹S. Seifullin Kazakh Agro Technical University, Astana, Kazakhstan

²LLP «NPP Innovator», Astana, Kazakhstan

Legal regulation of the internal migration process in the Republic of Kazakhstan

Abstract. Migration is one of the most acute problems of the modern world. As in all countries, the process of internal migration requires constant regulation in Kazakhstan. Improving the legal regulation of internal migration is one of the main tasks of the state migration policy in Kazakhstan. The study of the migration process is based on uniform principles, i.e. on the factors that determine internal, external, legal, and illegal migration flows. The article analyzes the main regulations that reflect the principles and priorities of state regulation of internal migration in the Republic of Kazakhstan. Kazakhstan needs a unified scientifically substantiated, balanced, and understandable state route of internal migration. In Kazakhstan, there is voluntary resettlement of people from densely populated areas to labor-deficient ones. Therefore, a comprehensive study of the process of internal migration is the main task of jurisprudence.

Keywords: migration, external migration, internal migration, migration process, sources of migration, legal regulation.

References

1. The Constitution of the Republic of Kazakhstan // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000>. (26.04.2021).
2. Key socio-economic indicators / National Bureau of Statistics of the Agency of the Republic of Kazakhstan for Strategic Planning and Reforms // <https://stat.gov.kz> (accessed: 12.04.2021).
3. Concept of Migration Policy of the Republic of Kazakhstan for 2017-2021 // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000602> (accessed: 12.04.2021).
4. Order of the Minister of Health and Social Development of the Republic of Kazakhstan. About approval of Rules of voluntary resettlement of people for increase of labor mobility: June 14, 2016, №515 approved // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/>. (accessed: 12.04.2021).
5. Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan. On the Concept of Migration Policy: Approved on September 5, 2000 // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P000001346> (accessed: 25.04.2021).
6. Balance of internal migration / Statistics Committee of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan // <http://www.stat.gov.kz>. (accessed: 06.10.2021).
7. Migration of the population / Committee on Statistics of the Ministry of National Economy of the Republic of Kazakhstan. - Access mode: <http://www.stat.gov.kz> (accessed: 06.10.2021).
8. Socio-economic development of the Republic of Kazakhstan (January-September 2020) // <https://stat.gov.kz/edition/publication/month> (accessed: 06.10.2020).
9. K.-J. Tokaev. Kazakhstan in the new reality: time for action: message to the people of Kazakhstan dated September 1, 2020 // https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/message. 04/25/2021.
10. Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan. About approval of the main provisions of the general scheme of the organization of the territory of the Republic of Kazakhstan: December 30, 2013, №1434 // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1300001434/history> (accessed: 07.04.2021).

11. On Migration. The Law of the Republic of Kazakhstan dated 22 July 2011 No. 477-IV. <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z1100000477> (accessed: 12.12.2020).

12. Amerkhanova I., Maishekina E. Legal aspects of migration of the population of the Republic of Kazakhstan from the southern regions to the northern region // Science and life of Kazakhstan.– 2019. – №12/3. – P. 20-24.

Сведения об авторах:

Амерханова И.К. – С.Сейфуллин атындағы ҚАТУ, Экономика кафедрасының аға оқытушысы, Астана қ, Қазақстан.

Джусибалиева А.К. – э.ғ.к., қауымдастырылған профессор, «НПП «Инноватор» ЖШС ғылыми қызметкері, Астана қ, Қазақстан

Amerkhanova I.K. – Senior Lecturer, S. Seifullin Kazakh Agro Technical University, Astana, Kazakhstan.

Jussibaliyeva A.K. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Researcher, LLP «NPP «Innovator», Astana, Kazakhstan.